

**DEBORAH VANDERLINDE BLAIR I
KIMBERLY A. MCCORD (UR.)**
**EXCEPTIONAL PEDAGOGY FOR
CHILDREN WITH EXCEPTIONALITIES**

Oxford University Press, 2016.

Knjiga *Specijalna glazbena pedagogija za djecu s posebnim potrebama (Exceptional Pedagogy for Children with Exceptionalities)* izdana 2016. godine u izdanju Oxford University Pressa, vodič je kroz izazove glazbenog obrazovanja djece s posebnim potrebama. Urednici D. VanderLinde Blair i K. McCord odabrali su uz vlastite i radove eminentnih glazbenih pedagoga M. Kaikkonen, A. M. Hammel, S. Salmon, R. M. Hourigana, E. H. Watts, G. McHale, L. Lee, A. A. Darrow, M. Adamek, C. M. Lapka, A. Gertnera, L. Schraer-Joiner, E. Bernstorf i K. Van Weelden koji su inspirirani spoznajama o novim mogućnostima instrumenata, istraživanjima o nadomjestcima za gluhe i alternativnim metodama podučavanja notacije. Za razliku od uobičajenih glazbeno-pedagoških radova knjiga ne pokušava odgovoriti na pitanja: *Kako učiti glazbu? Što su sadržaji glazbenoga obrazovanja?*, već se želi promatrati i proučavati rad učitelja koji ne samo da traže najbolje rješenje svom učeniku već se trude upoznati ga i podržati njegov put do samoostvarenja, pripadanja i glazbenog identiteta jer je primjena bilo koje pedagogije neuspješna ako učitelj ne pokazuje empatiju i suosjećanje. Knjiga je, na ukupno 303 stranice, tematski podijeljena na 14 poglavlja u kojima se čitatelja usmjerava na sve potrebne pedagoške elemente i tehnološka pomagala koji trebaju biti prisutni u glazbenoj nastavi s djecom s posebnim potrebama. Ističu se još i pozitivni primjeri glazbenog obrazovanja autističnih učenika kao i brojna interaktivna glazbena tehnologija. U poglavlju *Glazba za sve: svatko ima potencijal za učenje glazbe* M. Kaikkonen polazi od teze da su stvaranje glazbe i uživanje u njoj nužni za zdrav ljudski život i temeljno pravo svakog čovjeka te da je glazba ujedno i socijalno iskustvo u kojem svi trebaju ravnopravno sudjelovati. Poglavlje do-

nosi najvažnije elemente koji su potrebni za uspješan glazbeno-pedagoški rad gdje autor posebno ističe *dostupnost* koja se sastoji od sljedećih područja u glazbenom okolišu kao cjelini: dostupnost stava, fizička, senzorna, informacijska, socijalna i kulturalna te financijska dostupnost. Poglavlje također donosi spoznaje o diferencijaciji, iskustvu samokontrole i ciklusima učenja, a zaključuje se tezom da se prilagođenim oblikom glazbene edukacije omogućuje vrlo raznolikim grupama učenika da razvijaju svoj glazbeni potencijal i uživaju u glazbi te da je stav učitelja prema učenicima s posebnim potrebama odlučujući faktor u njihovu uspjehu i pripadanju zajednici. Poglavlje *Dvostruko posebna* autorice A. M. Hammel govori o potrebama učenika koji su intelektualno ili glazbeno nadareni i zahtijevaju posebnu pozornost u učionici. Autorica problematizira testiranje inteligencije kod natprosječno inteligentne djece gdje se zalaže za uvođenje aspekata kao što su kreativnost, posvećenost zadatku i praktična sposobnost. Iznošenjem studije slučaja prikazuje se razvojni put djevojčice Hollie koja ima višestruke posebne potrebe kojima se treba prilagoditi i kojoj su dijagnosticirani različiti poremećaji u različitim životnim razdobljima i to uz iscrpno navođenje svih pozitivnih i negativnih odrednica takvoga poremećaja. S. Salmon u poglavlju *Kako Orffov pristup može doprinijeti inkluzivnom podučavanju glazbe* bavi se načinima na koje Orffov pristup doprinosi inkluzivnom načinu učenja glazbe te diferencijaciji i individualnom pristupu kroz primjere rada s troje djece i pjesmu *The Owl Song (Sovina pjesma)*. Ističe pozitivne rezultate rada Orffovom metodom gdje donosi neke od važnijih odrednica poput toga da je dijete uvijek u središtu, da rad u grupi uvijek ima socijalnu dimenziju, da glazba kao integralna forma nije samo pjevanje ili plesanje, već cjelokupan umjetnički izražaj. Autorica ističe važnu metodu Orffova pristupa kroz takozvane „pjesme za igru“ koje spajaju glazbu, pokrete i određene elemente drame gdje je bitno pustiti dijete da se neometano igra jer tako ono što je interno postaje eksterno. Četvrto poglavlje *Što nas je naučio „Projekt Prizma“; pedagoška načela u glaz-*

benoj nastavi za učenike s autističnim spektrom poremećaja autora R. M. Hourigana govori o projektu *Prizma* koji je 2009. pokrenut u SAD-u kako bi se djeci s posebnim potrebama pružila prilika nastupanja i umjetničkoga rada te je time postao važna platforma za podizanje svijesti o važnosti umjetničkoga djelovanja za djecu s posebnim potrebama. Uz detaljan opis načina rada autor upozorava na izrazitu važnost komunikacije s autističnom djecom te donosi brojne upute i savjete kako voditi taj cjelokupni proces, na koji način odabrati prostor gdje će se sve zbivati te metodološki način obrade pjesme. Donosi još i detaljan opis načina na koji autistična djeca misle, osjećaju i rade pa navodi kako neki učenici jednostavno imaju problem s objašnjavanjem i verbalnim opisivanjem onoga što im je na umu jer mnogi učenici s autizmom imaju probleme sa socijalnim ponašanjem, s empatijom, suočavaju se i s opsesivno-kompulzivnim poremećajem, ne mogu razumjeti dubinu nekih emocija i sl. E. H. Watts, K. Mccord i D. VanDerLinde Blair u poglavlju *Pomoćne tehnologije za sudjelovanje učenika u glazbenom nastavnom planu i programu* navode neke od pomoćnih tehnologija koje se koriste za povećanje, održavanje ili poboljšavanje funkcionalnosti djece s posebnim potrebama ili invaliditetom. Na poglavlje o pomoćnim tehnologijama nadovezuje se rad G. McHale koja donosi iskustva ispitivanja uloge dostupnih interaktivnih glazbenih tehnologija u Inkluzivnim glazbenim ansamblima u Corku u Irskoj. Poglavlje istražuje djelovanje i načela organizacije (ansambla) Soundout i Soundbeam, zajednice koja provodi inkluzivnu nastavu i omogućuju obrazovanje i sudjelovanje glazbenim sadržajima za čak 400 djece s invaliditetom ili bez njega. Najvažniji je dio programa inicijativa za inkluzivni glazbeni ansambl koja koristi niz dostupnih interaktivnih glazbenih tehnologija kako bi djeci sa širokim spektrom sposobnosti omogućilo ravnopravno sudjelovanje. Primjer glazbene aktivnosti za djecu s invaliditetom iz Tajvana opisuje L. Lee. Autorica u sedmom poglavlju predstavlja shemu koju je izradila za poboljšanje glazbene nastave, a koja se pak temelji na glazbi i tehnologiji. Posebno ističe pro-

fesionalnu glazbenu edukaciju i praktična iskustva u ranom djetinjstvu, posebno prilagođenu edukaciju i upotrebu tehnoloških pomagala kao važne profesionalne vještine. U osmom poglavlju A. A. Darrow i M. Adamek govore o bihevioralnim problemima na nastavi glazbe i poticanju uspješnog sudjelovanja svih učenika preventivnim djelovanjem na takve obrasce ponašanja. Autori još navode kriterije po kojima osobe s poremećajem u ponašanju dobivaju zakonske i državne podrške pri obrazovanju. Ističe da su to najčešće kroničnost, ozbiljnost, cjelokupnost bihevioralnih poremećaja koji, s druge strane, rezultiraju nesposobnošću učenja, izgrađivanja interpersonalnih odnosa s vršnjacima i učiteljima, neprimjerenim oblicima ponašanja, dominantnim osjećajem nesreće ili depresije te razvijanjem fizičkih simptoma ili strahova povezanih s osobnim ili školskim problemima. Kao pozitivan učinak u terapijskom radu autorica izdvaja učinak glazbe, ali uz iznimno kvalitetan rad nastavnika koji primijenjenom bihevioralnom analizom najprije treba identificirati problematično ponašanje i ciljeve koji se žele postići, uspostaviti metode mjerenja i evaluaciju trenutnoga ponašanja, osmisлити nove intervencije sukladno rezultatima analize te neprestano provoditi mjerenja ciljanog ponašanja kako bi se utvrdilo koliko je primijenjena intervencija korisna. O specifičnim poremećajima učenja u nastavi glazbe u devetom poglavlju knjige govori K. McCord gdje ističe problem razlikovanja poteškoće u učenju od intelektualnih poremećaja. Nacionalni centar za zdravstvenu statistiku smatra da je u SAD-u kod 41% djece dijagnosticiran jedan ili više poremećaja u učenju i da je trenutno 2,4 milijuna takve djece. Disleksija, diskalkulija, disgrafija i dispraksija poremećaji su u učenju kojima se autorica bavi u svome radu gdje kao zajedničku najproblematičniju karakteristiku svim navedenim poremećajima navodi procesuiranje informacija. Ističe kako je bitno dati učeniku prostor da sam odabere put kojim će ići jer je samoodlučnost jedan od najvažnijih čimbenika u edukaciji djeteta. Ako kod učenika postoji velik nesrazmjer između željenih i ostvarenih ciljeva, dolazi do nečega što psiholog M. Seligman zove *nau-*

čena *bespomoćnost*, mirenje sa situacijom koju je zapravo itekako moguće riješiti. Djeca s poteškoćama u učenju ne vole se suočavati s nepoznatim pa je u nastavi ključno raditi na ponovljenim i poznatim stvarima te u tome procesu ponavljanja izgrađivati odnos povjerenja. U poglavlju *Uključivanje učenika s poteškoćama u instrumentalne ansamble* autorica navodi nekoliko pozitivnih primjera gdje su djeca s različitim poteškoćama u razvoju uspješno uključena u rad instrumentalnih ansambala. Nekima od njih to je čak postala i profesionalna orijentacija. Autorica C. M. Lapka također navodi i metode kojima se postiže uspjeh u uključivanju u instrumentalne ansamble i to pažljivim modificiranjem instrukcija (konkretne demonstracije, prilagođavanje brzine rada, refleksija...), prilagođavanjem zadataka sposobnostima učenika, primjenom različitih metoda učenja (zapisivanje bilježaka, strategije učenja i pisanja testova), promjenom neodgovarajućega nastavnog materijala, promjenom nastavnoga plana (npr. pojednostaviti gradivo), grupnim radom i međusobnim podučavanjem učenika, ohrabriranjem, nadzorom i podrškom te praćenjem napretka (kratki kvizovi, usmeni testovi, dodatno vrijeme za rješavanje, ponavljanje testova...). Osim metoda navodi se i šest Marzanovih savjeta za bogaćenje učenikova rječnika u glazbenim aktivnostima, za lakše pamćenje tekstova i dionica i verbalno izražavanje: 1. opis, objašnjenje i primjer novoga pojma, 2. učenička reinterpetacija pojma svojim riječima, 3. konstruiranje slike, piktografa ili simbola na temelju novoga pojma, 4. aktivnosti koje uključuju čitanje ili slušanje novih riječi i njihovo zapisivanje, 5. učenike je potrebno s vremena na vrijeme pitati kako doživljavaju neki pojam i potaknuti na raspravu, 6. osmišljavanje igre koja se bavi tim pojmovima i uključivanje djece u igru. Kao zaključak ovoga poglavlja autorica ističe kako je bitno znati se prilagoditi financijskim uvjetima ili sposobnostima i za svakoga pronaći ulogu u koju se može aktivno uključiti. U jedanaestom poglavlju *Glazba za djecu s oštećenjem sluha* autori A. Gertner i L. Schraer-Joiner donose detaljan opis toga poremećaja te navode i različite vrste sluš-

nih pomagala kao i važnu ulogu glazbe u razvijanju auditivnoga potencijala u djece s oštećenjem sluha. Osim sofisticiranih tehničkih pomagala autori posebnu važnost pridaju slušnom treningu čiji je glavni cilj naučiti dijete da pažljivo sluša i razlikuje pojedine segmente zvuka u svrhu što bolje i tečnije komunikacije i jezičnoga izražavanja, a glazba je za to jako dobar medij. U sljedećem dvanaestom poglavlju *Okviri usvajanja čitanja u glazbi i jeziku; analiza elemenata pismenosti kod učenika s posebnim potrebama* autorica E. Bernstorff govori o poteškoćama učenja čitanja glazbenih zapisa kod djece gdje navodi neka područja učiteljeva rada koja nisu još dovoljno istražena. Navodi čitanje u okviru glazbene pismenosti, ističući kako je običnom čitanju i čitanju nota zajednički dvodijelni simultani proces koji se sastoji od dekodiranja simbola (teksta) i razumijevanja, smještanja u kontekst upravo pročitanih simbola (pročitana tekst). Pretpostavlja se da će djeca, ako svladaju tu vještinu, ostati u području glazbe, a možda se čak odlučiti i za profesionalno bavljenje glazbom u životu. Znanstvenici i dalje nisu jednoglasni u odgovoru na pitanje jesu li jezik i glazba paralelni ili integrirani procesi. U početku učenja čitanja nota učenik će biti puno manje usredotočen na samu glazbu i njezine emotivne i asocijativne aspekte, tako da se može reći da su u toj etapi ta dva područja vrlo bliska. Autorica također navodi neka područja koja još nisu temeljito istražena, a dio su interdisciplinarnoga glazbenog i jezičnog rada. Tako govori o *čitanju u okviru glazbene pismenosti* gdje je zajednički cilj glazbene edukacije, posebne glazbene edukacije i glazbene terapije upravo da se djeca aktivno koriste glazbom, što podrazumijeva dobro i tečno čitanje glazbe. Sljedeće područje o kojem autorica govori povezano je s *okvirima čitanja*, a jedan od najboljih i najdugotrajnijih okvira za to sigurno je onaj S. Wrena (2000) koji smatra da su preduvjet za čitanje dvije osnovne vještine, jezično razumijevanje i dekodiranje. Jezično razumijevanje sastoji se od pozadinskoga znanja (individualnih iskustava s jezikom), fonologije (sposobnosti razlikovanja karakteristika pojedinoga zvuka), sintakse

(gramatike) i semantike (vokabulara). Za proces dekodiranja ključni su elementi fonemska svijest (svijest o najmanjim jedinicama jezičnoga zvuka), znanje abecede i razumijevanje njezina principa (spoznaja da određeni pisani simbol odgovara određenom izgovorenom) te razumijevanje otisaka i slova (ortografska svijest). U gotovo svakom sličnom okviru dva su osnovna pojma razumijevanje glazbe („znati što“) i dekodiranje glazbe („znati kako“). Krajnji je cilj glazbene poduke ta dva elementa stopiti u jedno; tada mladi glazbenik dekodira note zapisane na papiru i u isto ih vrijeme reproducira na svom instrumentu. Autorica posebno naglašava kako se u mnogim nastavnim planovima, nažalost, još uvijek zanemaruje jedan od tih dvaju aspekata. Autorica također govori o višestupnom sustavu podrške (*multitiered system of supports* = MTSS) koji se zasniva na ideji da potencijal djece za učenje i rad ponekad jako varira. Prema tom se sustavu učeničku sposobnost dijeli na početničku (*beginner*), srednju (*intermediate*), vještu (*proficient*) i naprednu (*advanced*). Problem je često i u različitoj izloženosti djece glazbi; većina novorođenčadi od roditelja dobiva puno jezične poduke i intervencije, a glazba je zapostavljena jer se ne smatra elementarnim dijelom odgoja. U nastavku se spominju i neke druge ideje u oblikovanju inkluzivne nastave gdje Tomlinson i suradnici predlažu model diferencirane poduke koji se zasniva na razmatranju učeničkih potreba na temelju sljedećih elementa: spremnost, interes i profil učenja. Ideja je da cijeli razred počne s jednakim aktivnostima, ali da se plan sa svakim novim korakom modificira ako neko dijete naiđe na poteškoće. Zbog zvučne prirode glazbene nastave za učenike je teško raditi odvojeno. Bolje je usredotočiti se na zajedničku izvedbu i provoditi ju na sljedećim razinama: 1. konkretna razina: korištenje fizičkih alata (štapovi, kocke, improvizirani instrumenti) ili pokreta, 2. reprezentativna grafika (ikone): dvodimenzionalan prikaz apstraktnih glazbenih pojmova, npr. linije koje predstavljaju tijek ritma u pjesmi, slušne mape itd., 3. simboli: pravi notni zapisi ili novi vokabular (na karticama ili ploči). Vrlo je korisna za diferencijaciju u nastavi i trodijel-

na hijerarhija koja se sastoji od globalnih elemenata, segmenata i razlikovnih obilježja zvuka jer, kako autorica navodi, jako važan aspekt diferencijacije također može biti ono što Tomlinson i Imbeau (2010) nazivaju afekt, odnosno kako emocije učenika utječu na njihov proces učenja. Učenike se potiče i na tu četvrtu dimenziju jer je ona ključna kako bi postali cjeloviti kao glazbenici. Bitno je ohrabriti ih da isprobaju razne načine učenja sa što više različitih pristupa jer su djeca, posebno djeca s poteškoćama, vrlo raznolika što se tiče preferencija i čak ni dvoje vrlo slične djece neće se uvijek osjećati jednako ugodno u određenoj situaciji. Upravo je zato princip diferencijacije u nastavi vrlo moćno sredstvo za iskorištavanje punoga potencijala pojedinca u nastavi glazbe i jezika. U prethodnom poglavlju *Razumijevanje individualiziranoga modela edukacije u SAD-u* autorica K. VanWeelden opisuje nastanak i razvoj takvoga pristupa glazbenoga odgoja i obrazovanja u SAD-u gdje on postoji već 40 godina. Prije 1970-ih nije se pretjerano pažnja posvećivala djeci s posebnim potrebama. Ta djeca nisu imala gotovo nikakvo obrazovanje ili su ih slali u razne institucije. U devedesetima je kongres počeo aktivno zagovarati kvalitetu usluga za djecu koja će im pomoći u lakšoj prilagodbi nastavnom planu i programu. Utvrđeno je da IEP mora biti dostupan i implementiran za svako dijete s poteškoćama između 3. godine i 21. godine života. Aktualni zakon koji danas prate svi učitelji djece s posebnim potrebama nazvan je *The Individuals with Disabilities Education Improvement Act* (IDEIA ili IDEA '04), tj. *Akt o poboljšanju obrazovanja za osobe s invaliditetom*. Posljednje poglavlje naslovljeno *Prilagođeno obrazovanje i prilagođena nastava glazbe izvan SAD-a* autorice K. McCord donosi osvrt na trenutno stanje u svijetu. Tako donosi podatak da u svijetu otprilike milijarda ljudi ima neku vrstu invaliditeta ili poteškoće. UN pokušava globalno regulirati dokumente koji uređuju njihovo obrazovanje, ali to nije uvijek jednako uspješno, posebno u zemljama u razvoju gdje civilno pravo još nije adekvatno oformljeno i pojam invaliditet često se povezuje s ljudima koji imaju takav oblik invaliditeta da su prisiljeni pro-

siti. Do danas je 138 zemalja potpisalo UN-ov ugovor, uključujući Tajvan i Austriju, iako ga nisu sve zemlje i ratificirale (uključujući i SAD). Autorica posljednje poglavlje zaključuje s podacima o nekoliko dobrih programa za djecu s posebnim potrebama gdje su predvodnici škola „The Resonaari“ u Helsinkiju u Finskoj, program „SoundOUT“ u

Corku, u Irskoj te „Tehnološko sveučilište Chaoyang“ u Taichungu na Tajvanu. Ipak, većina država i dalje mora proći ogroman put da im se pridruži i takvi im programi i osoblje moraju biti referentna točka i velik uzor u pronalaženju načina da i osobe s invaliditetom budu ravnopravan i obrazovan dio društva u cjelini.

Marko Sesar
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera
u Osijeku, Umjetnička akademija
Osijek, Hrvatska